

вимагає від спеціаліста з вищою освітою особливих навичок, які сприятимуть його професійному становленню. Ще не існує єдиного підходу до визначення понять “готовність” та “самоменеджмент”, але немає сумнівів в тому, що готовність студентів до саменеджменту сприятиме формуванню професійного “я” майбутніх педагогів, стане запорукою їх успішної професійної адаптації та росту, високого рівня професіоналізму, творчої активності та відповідальності за результати власної діяльності.

Література

1. Зайверт Л. Ваше время – в ваших руках: Пер. с нем. – М.: Экономика, 1991.
2. Кондрашова Л.В. Формування професійного „я” майбутніх педагогів засобами особистісно-зорієнтованого навчання в практиці вищої школи// Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг, 2000. - Вип2. – С.3 – 13.
3. Кръжко В.В., Павлютенков Е.М. Психология в практике менеджера образования. – СПб.: КАРО, 2002. – 304с.
4. Линенко А.Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності//Педагогіка і психологія. – 1995. - №1. – С.125-132.
5. Лукашевич М.П. Теорія і практика самоменеджменту: Навч. посібник. –К.: МАУП,1999. – 360с.
6. Оглоблин В. Персональный менеджмент – основа успешной карьеры//Управление персоналом. – 2004. - №14.
7. Слостенин В.А., Каширин В.П. Психология и педагогика: Учеб. пособие для студентов вузов. – М.:Издательский центр „Академия”, 2001. – 480 с.

О.В.Малихін

ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статье раскрываются основные вопросы проблемы владения иностранным языком как эффективного средства

осуществления самостоятельной учебной деятельности студентов высшего педагогического учебного заведения.

The article deals with the problem of mastering foreign languages as one of the effective means for realizing students' self-directed educational activities and putting it into practice of higher pedagogical educational establishment.

Процес викладання і навчання іноземної мови завжди був предметом чисельних наукових досліджень, він був і залишається надто актуальним і у сучасних умовах функціонування вищої педагогічної школи не лише щодо підготовки власне майбутнього вчителя іноземної мови, а й стосовно взагалі підготовки вчителя незалежно від його спеціалізації відносно тієї дисципліни чи дисциплін, які він буде викладати у школі після отримання диплому про вищу педагогічну освіту. Спробуємо зупинитись ще на одному досить важливому аспекті підготовки майбутнього педагога на етапі входження України до Європейського освітнього і наукового простору, а саме, на проблемі володіння ним іноземною мовою чи навіть іноземними мовами. Створення єдиної зони вищої освіти передбачає постановку європейським співтовариством перед собою певних тактичних і стратегічних цілей. Саме до тактичних цілей звертаємо увагу:

- об'єднання зусиль для удосконалення власних навчальних систем, пошук можливостей для уніфікації освітніх компонентів і створення загальноєвропейської системи навчання;
- поширення і розвиток демократичних ідей в освітньому просторі Європи;
- підвищення якості вищої освіти, підтягування результативності підготовки фахівців до рівня кращих європейських університетів;
- забезпечення мобільності студентів і викладачів, випускників вищих закладів освіти, взаємовизнання дипломів про вищу освіту;
- створення умов для кращого працевлаштування фахівців з вищою освітою [5,7].

Досягнення окреслених цілей не є можливим без належного володіння майбутнім фахівцем хоча б однією іноземною мовою, оскільки при цьому унеможливується його безпосереднє спілкування з його колегами за фахом з інших європейських країн. А у разі, коли мова йде про майбутнього вчителя, який має бути взірцем для наслідування для його вихованців, проблема загострюється ще більше. Це, по-перше.

По-друге, як уже неодноразово наголошувалось, підготовка майбутнього педагога неможлива без виконання під час навчання у вищій педагогічній школі передбачених навчальними планами певних обсягів самостійної роботи з окремих дисциплін, з одного боку, і наполегливої праці щодо здійснення самостійної навчальної діяльності в цілому як якісного показника ефективної і результативної підготовки фахівця, з іншого.

Наведені дві суттєві причини дають підстави визначити **мету даної роботи**: довести значущість і впливовість володіння іноземною мовою як ефективного засобу здійснення самостійної навчальної діяльності студентів вищого педагогічного навчального закладу щодо кінцевого результату підготовки майбутнього вчителя.

На етапі розвитку цілісного комплексу відносин між нашою країною і європейськими сусідами опанування однієї чи кількох іноземних мов набуває неперевершеного значення насамперед як засіб життєдіяльності людини. Оскільки мова присутня в усіх сферах життя особистості, актуальним стає питання саме практичного оволодіння іноземною мовою для використання її на професійному рівні.

Зупинимось на основних документах, які передбачають докорінну зміну щодо ставлення до вивчення іноземних мов в Україні й зумовлюють сучасну мовну політику, а також на практичних заходах, які мають на меті змінити досить неналежний стан справ відносно володіння хоча б однією іноземною мовою фахівцями різних сфер господарства і, звичайно, у першу чергу, в галузі освіти.

Останнім часом Європейський Союз дещо змінив свою політику щодо вивчення іноземних мов. Якщо раніше йшлося

тільки про те, що кожна людина повинна знати, крім рідної, якусь іноземну мову, то на сесії експертів Європейського Союзу з питань мовної політики, що відбулася 12-17 листопада у Страсбурзі, йшлося про плуралінгвалізм. Цим визначається докорінно новий напрямок розвитку мовної політики: ми переходимо до вивчення декількох іноземних мов, і людина повинна оволодіти ними. Для майбутнього педагога така постановка питання набуває неабиякої ваги, оскільки вже зараз абсолютно зрозумілим є факт того, що підтримувати належний професійний рівень стосовно загальнонаукового, методичного і фахового аспектів можна лише за умови володіння хоча б однією іноземною мовою. Також Європейський Союз вважає, що не можна надавати перевагу тільки одній мові, наприклад, англійській. Треба, щоб такі мови, як німецька, французька, польська, чеська та інші європейські мови, вивчалися на тому самому рівні. І на цій же нараді порушувалося питання про мультилінгвалізм. Цей термін відноситься до території держави і вказує, що на одній території може використовуватись декілька мов на паритетній основі. Наприклад, у Бельгії або Голландії люди спілкуються як своєю рідною мовою, так і англійською, німецькою, французькою. Останнє положення має для сучасної України величезне значення: з одного боку, Україна впевнено просувається на шляху інтеграції до Європейського Союзу, а, з іншого боку, в Україні співіснують різні мови, якими спілкуються люди.

23-25 жовтня 2003 року у м.Стамбулі під егідою Ради Європи відбулась зустріч-нарада координаторів з питань розробки Європейського мовного портфолію, де зазначалось, що багатий спадок різних мов і культур у Європі є цінним спільним джерелом для захисту і розвитку, і тому головним завданням освіти є перетворення цієї розмаїтості з перешкоди у спілкуванні на джерело взаємного збагачення та розуміння. З метою досягнення більшого об'єднання на європейському рівні шляхом запровадження єдиних вимог для подальшої співпраці та координації мовної політики Радою Європи було запропоновано створення та використання мовного портфолію.

Суттєвим є те, що хоча не існує однієї універсальної моделі портфоліо, яка б задовольняла потреби різних вікових груп з різними цілями і завданнями навчання і вони можуть бути різними, але усі вони повинні відповідати основним принципам і вимогам створення портфоліо, визначених Радою Європи у Рекомендаціях у галузі вивчення і викладання іноземних мов та оцінювання рівня володіння ними.

Мовний портфоліо допомагає тим, хто вивчає іноземну мову, у процесі її вивчення самостійно визначати мету і завдання навчання, вибрати шляхи і стратегії навчання, передбачити і досягнути запланованих результатів, сприяє розвитку мотивації і автономії під час опанування іноземної мови. Визначені твердження є дуже близькими щодо загальних положень про організацію і здійснення самостійної навчальної діяльності, тому і представляють певний інтерес, і мають бути враховані для забезпечення підвищення ефективності викладання і навчання іноземної мови у вищому педагогічному навчальному закладі.

З іншого боку, мовний портфоліо допоможе підтримати реформування освіти взагалі і вищої педагогічної освіти зокрема через:

- автентичне забезпечення навчального процесу;
- цілеспрямоване навчання;
- можливість самооцінки своїх навчальних досягнень [2,5].

28-29 червня 2004 року у м. Страсбурзі під егідою Ради Європи відбувся форум “Мовна політика Європи за поширення плюралінгвізму”. На пленарному засіданні Форуму було представлено конкретні приклади плюралінгвального підходу до вивчення іноземних мов на науковому, регіональному і національному рівнях. Під час роботи робочих груп розглядалися питання впровадження Європейських стандартів у практику викладання іноземних мов, особлива увага приділялась питанню стандартизації рівнів володіння іноземною мовою, вивчення однієї та більше іноземних мов в одному навчальному закладі. І це питання має порушуватись щодо впровадження в практику досвіду вивчення не однієї, а більше іноземних мов у вищому педагогічному навчальному закладі,

що дозволить розширити можливості студентів для здійснення самостійної навчальної діяльності через опрацювання новітніх автентичних джерел інформації, що сприятиме їх більш плідній і результативній фаховій підготовці.

На засіданні робочих груп Форуму розглядалося і питання мовної політики України. Йшлося про відповідність національних стандартів з іноземних мов Європейським стандартам та про розробку навчальних програм з іноземних мов на основі Європейських рівнів [3,4].

Вище було зазначено, що для забезпечення мобільності студентів і викладачів у Європі необхідно знати хоча б одну іноземну мову. На жаль, нинішні організаційно-педагогічні і науково-методичні основи вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах і у вищій педагогічній школі зокрема не створюють необхідних можливостей для оволодіння іноземними мовами хоча б для половини випускників. Таке невтішне становище щодо рівня володіння хоча б однією іноземною мовою студентами сучасної вищої школи взагалі і студентами вищої педагогічної школи зокрема первинно пояснюється тим, що надто незадовільним залишається стан справ щодо викладання іноземної мови у середній школі, де вона вивчається протягом семи років, але у переважній кількості випадків не є результативною. Але то вже інша проблема, яка хоча і є важливою і суттєвою, потребує досить тривалого часу для розв'язання. Інше питання, яке безпосередньо пов'язане з проблемою вдосконалення і ефективної організації самостійної навчальної діяльності студентів вищого педагогічного навчального закладу: які заходи запровадити під час перебування студента – майбутнього вчителя у ВНЗ для надання йому можливості отримати належний рівень знань іноземної мови, саме у практично-прикладному аспекті для розширення його меж щодо отримання інформації з автентичних друкованих джерел, по-перше, й з усесвітньої мережі INTERNET, по-друге. На початку XXI століття говорити про ефективну і кваліфіковану підготовку педагога без урахування визначеного положення видається неможливим. А реалії полягають у тому, що навіть для студентів, які навчались у спеціалізованих

середніх навчальних закладах (мається на увазі з поглибленим вивченням іноземної чи іноземних мов), не створені належні умови у ВНЗ для результативного вдосконалення знань з іноземної мови, а навіть навпаки, дуже часто приходиться констатувати факт, що такі студенти втрачають більшість власного іншомовного запасу, якщо не працюють над собою самостійно. В умовах же європейської інтеграції рівень володіння випускниками хоча б однією іноземною мовою входить до якісних показників вищої освіти в Україні. І чим більше відсотків випускників певного навчального закладу знатиме іноземні мови, тим вищим буде його рейтинг.

Для докорінної зміни стану справ щодо навчання іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах слід кардинально змінити організаційно-педагогічні засади вивчення іноземних мов, а саме:

- для усіх студентів, які бажають поглиблювати знання іноземних мов і мають для цього підстави, ввести на 3-5 курсах у вибіркочу частину навчального плану хоча б 4 тижневі години для іноземної мови;
- у межах виділених кредитів перерозподілити час на аудиторне вивчення іноземної мови професійного спрямування і самостійну роботу студента таким чином, щоб на 1-2 курсах виділялося 4 аудиторні тижневі години;
- враховуючи факт того, що у більшості випадків за тим чи іншим напрямом підготовки навчається більше ніж 1 група, формувати диференційовано гомогенні групи за рівнем похідних знань іноземної мови, оскільки диференційоване вивчення іноземної мови протягом двох років уможливить не лише організувати навчання з більш сильними підгрупами в оптимальному темпі і з максимально можливим рівнем навантаження, а й дасть змогу краще навчати й тих, у кого рівень знань іноземної мови є невисоким, особливо, коли мова йде про об'єктивні причини відставання;
- запроваджувати вивчення найважливіших дисциплін з циклу безпосередньо професійної підготовки вдруге, у стислій формі, іноземною мовою;

- започатковувати вивчення другої іноземної мови, починаючи її опанування з самого початку вже на сучасному етапі, а не чекати на те, коли до вищої школи підуть школярі, які за новітньою програмою вивчають дві іноземні мови;
- вводити спецкурси з іноземної мови, в процесі вивчення яких, акценти зміщувались би на вивчення спеціальної фахової термінології саме того предмету, який майбутній учитель буде викладати у школі по завершенні ВНЗ;
- активізувати роботу щодо участі студентів вищої педагогічної школи у виборюванні певних грантів для участі у різних міжнародних програмах і проектах, які б передбачали навчання в інших країнах;
- при підготовці дипломних і кваліфікаційних робіт у стислій формі готувати інформацію за основними положеннями роботи іноземною мовою чи навіть іноземними мовами, що надасть можливості висвітлення власних науково-практичних досягнень у всесвітній інформаційній мережі INTERNET;
- започатковувати написання дипломних і кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня бакалавра, спеціаліста чи магістра іноземною мовою.

У контексті досліджуваної проблеми вважаємо за потрібне зупинитись на сучасних мовних тенденціях Ради Європи в контексті глобалізації, про які майбутній учитель також повинен мати уявлення в контексті усвідомлення важливості вивчення іноземних мов і застосування їх під час здійснення самостійної навчальної діяльності.

Атлас світових мов ЮНЕСКО свідчить, що в Європі перебувають під загрозою зникнення такі мови: кельтська в Об'єднаному Королівстві, Ірландії і Бретані у Франції, деякі саамські мови в Скандинавії, різні циганські мови і багато місцевих мов колишнього Радянського Союзу.

На сучасному етапі розвитку Європи і світу в цілому прогнозують, що через кілька років 1,5 мільярд людей – чверть усього світового населення розмовлятиме англійською. І для переважної більшості з них це буде друга або третя мова (тільки для 400 мільйонів англійська є рідною). Три чверті світової

кореспонденції і 80% електронної пошти в INTERNET зараз ведеться англійською. Однак завжди підкреслювалось і наголошувалося зараз положення про те, що вивчення однієї мови не повинно відбуватися за рахунок іншої національної. У сучасному світі існують дві взаємопротилежні мовні тенденції: рух до єдності й пошук самосвідомості.

Іншим суттєвим положенням є те, що в сучасних умовах дуже важливим є те, що слід не тільки володіти найпоширенішою мовою, а знати й інші іноземні мови. У країні цінуватимуть добре володіння іноземною мовою, якщо ця мова є:

- засобом міжнародного спілкування;
- мовою країни (або країн), з якою (якими) встановлено активні відносини;
- має позитивний імідж, тому що: 1) асоціюється із соціально-культурними цінностями; 2) асоціюється з таким стилем життя, який хотілося б наслідувати;
- мовою спілкування елітних груп [6,113-115].

Останнім часом в Україні створюються досить сприятливі соціально-економічні умови для ефективного вивчення іноземної мови на всіх рівнях, у тому числі можна говорити і про позитивні зрушення, хоча вони ще не завжди помітні, у практиці викладання іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах. А саме, студенти – майбутні педагоги починають усвідомлювати важливість і необхідність вивчення таких обов'язкових дисциплін, як „Іноземна мова (професійно спрямована)” при підготовці бакалаврів і „Ділова іноземна мова” при підготовці спеціалістів і магістрів, про що свідчать результати останніх усних і письмових опитувань у порівнянні з тими результатами, які було отримано кількома роками раніше. Студент прагне отримати більш високий рівень володіння іноземною мовою, усвідомлює необхідність професіоналізації змісту навчання і впровадження в практику викладання іноземних мов більш тісних міжпредметних зв'язків іноземної мови як з психолого-педагогічним блоком, так і з блоком безпосередньо фахової підготовки. І що для нас є найбільш суттєвим, студенти вищих педагогічних навчальних

закладів починають сприймати володіння іноземною мовою як ефективний засіб отримання новітньої інформації з іншомовних джерел (друкованих, аудіо й відео-матеріалів, засобів масової інформації і звичайно ж всесвітньої інформаційної мережі INTERNET), а іншими словами ефективним засобом самостійного поповнення і розширення власних знань і здійснення самостійної навчальної діяльності в цілому.

Як загальноосвітня дисципліна іноземна мова має в собі великий розвиваючий потенціал щодо освіти, культури і тому сприяє формуванню особистості, а у даному випадку, формуванню особистості майбутнього вчителя, визначає її спрямованість, що забезпечить успішну професійну підготовку фахівця, розвиток його творчих можливостей.

Комплексна мета викладання іноземної мови охоплює такі завдання:

- формування професійної компетентності студентів;
- розвиток комунікативних здібностей, мовленнєвотворчої діяльності іноземною мовою;
- підвищення загальної культури студента [4,18].

Усі визначені завдання можуть бути прийнятними для вищої педагогічної школи, але, враховуючи специфіку професії вчителя і ті вимоги, які висуває до його підготовки сучасне суспільство, слід окреслити ще один напрям щодо викладання іноземної мови у вищому педагогічному навчальному закладі: формування мовної особистості майбутнього вчителя, здатної використовувати іноземну мову як засіб самостійної навчальної діяльності під час навчання у вищій школі і після її завершення.

Але тут постає природне запитання: наскільки швидко володіння іноземною мовою може стати для студента вищого педагогічного навчального закладу засобом здійснення самостійної навчальної діяльності і що має бути зроблено для цього?

Для того, щоб спробувати дати досить повну відповідь на поставлене запитання звернемося до документу Ради Європи під назвою "Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, навчання, оцінювання". Остаточна англomовна версія "Common European Framework of Reference: Learning, Teaching,

Assessment” була опублікована в 1999 році (перші версії – в 1996 р.), потім були видання основними європейськими мовами: в 2001 – німецькою мовою “Der Gemeinsame europäische Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen”; в 2003 – російською мовою „Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, преподавание, оценка”, в 2003 – українською мовою „Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, навчання, оцінювання”.

Студент вищого педагогічного навчального закладу – це особистість, на яку покладаються сподівання щодо виховання майбутніх поколінь українського народу, який має жити у спільному європейському просторі. Саме тому, перш ніж будь-яка іноземна мова стане для нього засобом самостійної навчальної діяльності й у більш широкому розумінні – інструментом, завдяки якому він зможе значно розширити коло власних стосунків з колегами з інших країн Європи і світу, він має познайомитись з основною метою, завданнями і змістом Рекомендацій Ради Європи для того, щоб чітко усвідомлювати до чого він має дійти в результаті вивчення іноземної мови чи іноземних мов.

“Рекомендації Ради Європи (РРЕ) забезпечують спільну основу для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників тощо у Європі. Вони у доступній формі описують, чого мають навчитися ті, хто оволодіває мовою, щоб користуватися нею для спілкування, та які знання і вміння їм потрібно розвивати, щоб діяти ефективно. Цей опис включає також культурний аспект, у якому існує мова. Рекомендації визначають і рівні володіння мовленням, які дозволяють виміряти успіхи тих, хто навчається, на кожному ступені навчання або впродовж усього життя.

РРЕ мають на меті подолати бар’єри у спілкуванні між фахівцями в галузі викладання сучасних мов, які представляють різні освітні системи Європи. РРЕ пропонують адміністраторам освіти, розробникам навчальних курсів, вчителям, методистам, екзаменаторам та ін. Засоби для усвідомлення практичних результатів навчання з метою визначення і координування їх

зусиль та забезпечення реальних потреб тих, хто вивчає мову, і за кого вони несуть відповідальність ... .

... Як соціальний агент, кожен індивід налагоджує стосунки з різноманітними взаємопроникаючими соціальними групами, що й визначає особистість. В рамках міжкультурного підходу саме це є головною метою навчання мови: сприяти розвитку цілісної особистості того, хто вивчає мову, та його самоусвідомлення шляхом збагачення досвіду, розуміння відмінностей між іншими мовами та культурами. Реінтеграція численних складників у єдине ціле, що гармонійно розвивається, має бути покладена на викладачів і тих, хто вивчає мову” [1,1].

Стосовно проблеми організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів і прийняття та розгляду володіння іноземною мовою як ефективного і результативного засобу здійснення такого виду діяльності, слід звернути особливу увагу на наголос у вищенаведеній тезі на розвиток цілісної особистості (особистості майбутнього вчителя) й її самоусвідомлення. На нашу думку, це є однією з принципових умов для перетворення володіння іноземною мовою на ефективний засіб здійснення самостійної навчальної діяльності.

Необхідно також згадати про „загальні компетенції ... тих, хто вивчає мову”, що „складаються, зокрема, з їх знань, умінь та життєвого досвіду, а також з їх умінь вчитися” [1,11].

Зупинимось на „вмінні вчитися”, оскільки здатність до навчання не лише суттєво впливає на процес опанування іноземної мови, але є також однією з найважливіших категорій щодо організації й здійснення самостійної навчальної діяльності в цілому. „Здатність до навчання (уміння вчитися) мобілізує життєвий досвід, декларативні знання та вміння і сприяє розвитку компетенцій різних типів. Уміння вчитися може також розглядатись як “знання або готовність до того, щоб відкрити “іншість” – також і тоді, коли це стосується іншої мови, іншої культури, інших людей або нових галузей знань” [1,12]. Саме рівень здатності до навчання має підвищуватися в прямій

кореляційній залежності від усього того, з чим працює студент самостійно під час здійснення самостійної навчальної діяльності. І допомогти йому в цьому має викладач і сама організація такої діяльності в період навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, в першу чергу для того, щоб підготувати студента – майбутнього вчителя до “абсолютної самостійності” по завершенню навчання. Про те, що для цього має бути зроблено, зупинимось нижче, а зараз вважаємо за потрібне звернутись до рівнів володіння мовою РРЕ.

У РРЕ виділяються наступні рівні:

А – Елементарний користувач:

- А1 (Інтродуктивний або „відкриття”)

- А2 (Середній або „вживання”);

В – Незалежний користувач:

- В1 (Рубіжний)

- В2 (Просунутий);

С – Досвідчений користувач:

- С1 (Автономний)

- С2 (Компетентний) [1,23].

Аналіз тих вимог, які висуваються до кожного рівня володіння мовою дозволяє зробити висновок, що для того, щоб володіння іноземною мовою виступало засобом самостійної навчальної діяльності студента вищого педагогічного навчального закладу, він має набути якнайменш рівня В1, який визначається: “Може розуміти основний зміст чіткого нормативного мовлення на теми, близькі і часто вживані на роботі, при навчанні, під час дозвілля тощо. Може вирішити більшість питань під час перебування або подорожі у країні, мова якої вивчається. Може просто і зв’язно висловитись на тему або теми особистих інтересів. Може описати досвід, події, сподівання, мрії та амбіції, навести стислі пояснення і докази щодо точок зору та планів” [1,24]. Але такого рівня достатньо лише на початковому етапі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі. У більшості закладів відповідно до тієї кількості годин, які відводяться на вивчення іноземної мови, передбачається досягнення студентом рівня В2, який

визначається: “Може розуміти основні ідеї тексту як на конкретну, так і на абстрактну тему, у тому числі й технічні (спеціалізовані) дискусії за своїм фахом. Може нормально спілкуватися з носіями мови з таким ступенем швидкості та спонтанності, який не завдає труднощів жодній із сторін. Може чітко, детально висловлюватись на широке коло тем, виражати свою думку з певної проблеми, наводячи різноманітні аргументи за і проти” [1,24]. Але бажаним рівнем володіння мовою для застосування її як засобу самостійної навчальної діяльності і набуття якого передбачається лише програмами обмеженої кількості вищих педагогічних навчальних закладів є рівень C1, коли студент: „Може розуміти широкий спектр досить складних та об’ємних текстів і розпізнавати імпліцитне значення. Може висловлюватись швидко і спонтанно без помітних утруднень, пов’язаних з пошуком засобів вираження. Може ефективно і гнучко користуватись мовою у суспільному житті, навчанні та з професійними цілями. Може чітко, логічно, детально висловлюватись на складні теми, демонструючи свідоме володіння граматичними структурами, конекторами та зв’язними програмами висловлювання” [1,24]. Тут слід наголосити на здатності користуватись мовою у навчанні та з професійними цілями.

Коли ми говоримо про володіння іноземною мовою як про засіб здійснення самостійної навчальної діяльності, вважаємо за потрібне звернути увагу на читання, як вид мовленнєвої діяльності, оскільки практика показує, що читання залишається основним джерелом набуття знань під час здійснення самостійної навчальної діяльності. Студент має стати досвідченим читачем: „...вирішальним фактором, який визначає процес читання досвідченого читача, виступає мета/установка, хоча й не завжди усвідомлювана, з якою він приступає до читання. Другим за значущістю є фактор обізнаності того, хто читає, у сфері, до якої відноситься зміст тексту. І, нарешті, третім за ступенем впливу виявляється мовна складність тексту. ... у кожній конкретній ситуації той, хто читає, певним визначеним чином комбінує розумові операції і дії, які складають уміння смислової й перцептивної переробки,

спрямовують їх на різні об'єкти, співвідносять з задачею читання і знаходять ті їх комбінації, котрі найбільш ефективні саме в даному випадку. Іншими словами, як і у будь-якій іншій діяльності, той, хто читає, прагне не лише отримати необхідний результат, але отримати його найбільш економним шляхом (закон оптимізації діяльності). І чим більш досвідченим є читач, тим більш успішно він справляється з цією задачею, його читання характеризується **г н у ч к і с т ю**, котра є найважливішим показником зрілого читання" [7,21].

Ефективність підготовки фахівця будь-якого профілю знаходиться у прямій залежності від того, наскільки повно в процесі такої підготовки враховуються особливості його діяльності. Тому, коли ми говоримо про читання іноземною мовою під час здійснення самостійної навчальної діяльності студентом вищого педагогічного навчального закладу, необхідно перш за все з'ясувати, у чому ж полягають професійні потреби майбутнього вчителя, які найбільш частотні випадки його звертання до іншомовної літератури і які цілі він при цьому переслідує; іншими словами, виявити потенційні ситуації читання, в яких може опинитись майбутній вчитель. Це дозволить встановити, по-перше, які з видів читання йому необхідні, а, по-друге, які ситуації читання слід передбачити, а потім намагатись створити подібні під час навчання, що, в свою чергу, зробить читання іноземною мовою найбільш вагомим складовою володіння іноземною мовою як засобу здійснення самостійної навчальної діяльності.

Дослідження і розкриття можливостей володіння іноземною мовою як ефективного засобу здійснення самостійної навчальної діяльності студентами вищих педагогічних навчальних закладів передбачає звернення до питання контролю і, що ще більш важливо, самоконтролю.

"Оскільки читання – це *діяльність*, причому *самостійна*, глобально об'єкт контролю можна було б визначити як "готовність до самостійного читання". Нам хотілося б підкреслити: має перевірятись саме здатність студента читати нехай обмежені рамками спеціальності, але різні тексти. ... Основним проявом сформованості читання ... є

його *гнучкість*. Вона проявляється в тому, що в різних ситуаціях досвідчений читач читає по-різному. Тому факт сформованості читання можна встановити після визначення, чи може той, хто читає, розв'язувати різні задачі, іншими словами, чи володіє він різними видами читання. Рівень же сформованості визначається ступенем ефективності таких вирішень, тобто адекватності й швидкості” [7,192].

Самоконтроль розглядається як уміння студентів самостійно знаходити, виправляти, упереджувати помилки у власній діяльності й оцінювати свої результати на основі співставлення рівня знань, умінь і навичок, набутих з дисципліни щодо відповідності до рівня, передбачуваного вимогами навчальних програм. Самоконтроль тісно пов'язаний з самооцінкою студентів. Самооцінка – це складова самоконтролю, його заключний етап. Вона передбачає визначення і вираження студентами в балах або в оцінювальних судженнях ступеня ідентичності чи розходження рівня знань, умінь і навичок, який вони набули з іноземної мови з тими вимогами, які висуваються і передбачені навчальними програмами, а також можуть порівняти їх з тим, що пропонується у РРЕ. У РРЕ можна знайти шкалу самооцінювання власного володіння мовленням від А1 до С2, де розписується за видами мовлення: розуміння (аудіювання, читання); говоріння (діалогічне мовлення, монологічне мовлення); письмо (писемне мовлення).

Спробуємо підсумувати, що має бути зроблено з боку викладача і з боку студента для того щодо організації навчального процесу, щоб володіння іноземною мовою стало дійсно ефективним засобом здійснення самостійної навчальної діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі.

1. Необхідно у найкоротші терміни кардинально змінити організаційно-педагогічні засади вивчення іноземних мов: ввести на 3-5 курсах у вибіркову частину навчального плану додаткові години для вивчення іноземної мови; перерозподілити час на аудиторне вивчення іноземної мови професійного спрямування і самостійну роботу студента; формувати диференційовано гомогенні групи за рівнем похідних знань

іноземної мови; запроваджувати вивчення найважливіших дисциплін з циклу безпосередньо професійної підготовки вдруге, у стислій формі, іноземною мовою; започатковувати вивчення другої іноземної мови; вводити спецкурси з іноземної мови; активізувати роботу щодо участі студентів у виборюванні певних грантів для участі у різних міжнародних програмах і проектах; при підготовці дипломних і кваліфікаційних робіт у стислій формі готувати інформацію за основними положеннями роботи іноземною мовою чи навіть іноземними мовами; започатковувати написання дипломних і кваліфікаційних робіт іноземною мовою.

2. Студент має чітко усвідомлювати важливість вивчення іноземних мов і застосування їх під час здійснення самостійної навчальної діяльності, для чого необхідно кафедрам, які безпосередньо готують студента з іноземних мов, забезпечити їх необхідною методичною літературою щодо усунення психологічного бар'єру, який постає перед ним під час самостійної роботи з іноземної мови, а також з чіткими рекомендаціями, які забезпечували б поетапне самостійне набуття знань з іноземної мови і ефективно і своєчасне здійснення самооцінювання досягнутого рівня і можливі шляхи усунення виявлених самостійно недоліків.

3. Викладач має зробити все для забезпечення професіоналізації змісту навчання і впровадження в практику викладання іноземних мов більш тісних міжпредметних зв'язків іноземної мови як з психолого-педагогічним блоком, так і з блоком безпосередньо фахової підготовки.

4. Процес викладання іноземної мови у вищому педагогічному навчальному закладі має перетворитися на процес формування мовної особистості майбутнього вчителя, здатної використовувати іноземну мову як засіб самостійної навчальної діяльності під час навчання у вищій школі і після її завершення.

5. Студент має познайомитись з основною метою, завданнями і змістом Рекомендацій Ради Європи для того, щоб чітко усвідомлювати до чого він має дійти в результаті вивчення іноземної мови чи іноземних мов.

6. В рамках міжкультурного підходу навчання іноземної мови має сприяти розвитку цілісної особистості того, хто вивчає мову, та його самоусвідомлення шляхом збагачення досвіду, розуміння відмінностей між іншими мовами та культурами.

7. Студент вже на початковому етапі має набути якнайменш рівня B1, а в подальшому передбачається досягнення ним рівня B2. Але бажаним рівнем володіння мовою для застосування її як засобу самостійної навчальної діяльності і набуття якого передбачається лише програмами обмеженої кількості вищих педагогічних навчальних закладів є рівень C1, який передбачає здатність користуватись мовою у навчанні та з професійними цілями.

8. Студент має стати досвідченим читачем, який може легко з'ясувати, у чому ж полягають його професійні потреби як майбутнього вчителя, які найбільш частотні випадки його звертання до іншомовної літератури, і які цілі він при цьому переслідує.

9. Студент має познайомитись зі шкалою самооцінювання власного володіння мовленням від A1 до C2 (відповідно до РРЕ), де розписуються вимоги за видами мовлення: розуміння (аудіювання, читання); говоріння (діалогічне мовлення, монологічне мовлення); письмо (писемне мовлення).

Таким чином, можна дійти висновку, що володіння іноземною мовою може перетворитися на ефективний засіб здійснення самостійної навчальної діяльності за умови впровадження в практику викладання іноземних мов у вищому педагогічному навчальному закладі цілісного комплексу заходів, що є негайною необхідністю сучасного етапу розвитку педагогічної освіти в Україні й відповідає останнім вимогам, які висуваються до фахівця освітньої сфери європейського рівня.

Література

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Рада з питань співпраці в галузі культури. Комітет з освіти. Відділ сучасних мов. – Страсбург. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

2. Коваленко О. Європейський мовний портфоліо в Україні // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. - № 4. – С. 4-6.
3. Коваленко О. Європейський форум з питань мовної політики // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. - № 3. – С. 4.
4. Паламар Л. Методологічні основи формування мовної особистості // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. - № 1. – С. 17-21.
5. Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання: Навчальний посібник. – К.: Видавництво Європейського університету, 2004. – 126 с.
6. Токменко О. Мовні тенденції Ради Європи в контексті глобалізації // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. - № 3. – С. 112-115.
7. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе: Учеб.-метод. пособие для вузов. – М.: Высш. шк., 1987. – 207 с.

О.В.Гладка

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ОСОБИСТІСНО- ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

В статтє рассматривается структура готовности будущих учителей иностранного языка к личностно-ориентированному обучению старшеклассников, раскрывается роль каждого компонента в формировании данного феномена.

The article deals with the structure of the readiness of future teachers of the foreign language for personality-oriented teaching of high school students. The role of each component in the formation of this phenomenon is revealed.

Нові складні завдання, що стоять перед школою, значно активізують творчу діяльність педагога, необхідність зміни його позицій в педагогічному процесі, перенесення акцентів з педагогічного впливу на педагогічну взаємодію і співпрацю вчителя й учнів в процесі навчання, урахування особистісних інтересів тих, хто навчається, і в результаті, розвиток природних задатків, здібностей і талантів школярів. Такою важливою